

KATOLICYZM

01 BAZYLIKA ARCHIKATEDRALNA PW. ŚW. STANISŁAWA KOSTKI PIOTRKOWSKA 265

Największa łódzka świątynia została wzniesiona w latach 1901-1912 według projektu konkursowego Emila Zillmana. Inspiracją były okazałe gotyckie świątynie francuskie i niemieckie. W Komitecie budowy znaleźli się łódzcy fabrykanci różnych wyznań. W czasie II wojny światowej naziszi urządzili tu magazyn. W 2012 roku, na liczącą 104,5 m wieżę kościoła, zawisł dzwon „Serce Łodzi”.

02 KOŚCIÓŁ PW. MATKI BOSKIEJ ZWYCIĘSKIEJ ŁĄKOWA 27

Świątynia została wzniesiona w latach 1926-1938 według projektu Józefa Kabana jako wotum dziękczynne za zwycięstwo w bitwie warszawskiej w 1920 r. W czasie II wojny światowej zamieniona została na warsztat krawiecki szycący niemieckie mundury. Po roku 1945 dobudowano dzwonnice, a wnętrza udekorowano sgrafittami. Od roku 1990 przed świątynią stoi pierwszy w Polsce pomnik upamiętniający ofiary zbrodni katyńskiej.

03 KOŚCIÓŁ PW. PODWYŻSZENIA ŚWIĘTEGO KRZYŻA SIENKIEWICZA 38

Świątynię wzniesiono w latach 1860-1875 w stylu neoromańskim wg projektu Franciszka Tournelle'a. Główny ołtarz ufundowany został przez Karola Scheiblera. Przez wiele lat była to największa łódzka parafia.

04 STARY CMENTARZ OGRODOWA 43

Trójwyznaniowa łódzka nekropolia założona została w 1855 roku. Część katolicka zajmuje ok. 11 ha powierzchni i znajduje się na niej groby wielu zasłużonych łodzian, m.in. rodziny Heintzów, prezydentów Łodzi, bohaterów walk o niepodległość.

05 KOŚCIÓŁ PW. WNEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY PL. KOŚCIELNY/ZGIERSKA

Murowany neogotycki kościół wzniesiony został w latach 1886-1896 według projektu Konstantego Wojciechowskiego w miejscu świątyni z XVIII w. Środki na budowę pochodziły m.in. od przemysłowców różnych wyznań. W okresie II wojny światowej budynek znalazł się na terenie getta i został zamieniony na magazyn. Po wojnie świątynię odrestaurowano.

06 KOŚCIÓŁ PW. ŚW. KAZIMIERZA NICIARNIANA 7

Świątynia wzniesiona została dla mieszkańców robotniczej dzielnicy Widzew w latach 1925-1936. Autorem projektu w neoklasykcyjnym modernizującym stylu był Józef Kaban. W czasie II wojny światowej była to jedna z trzech katolickich parafii dostępnych dla Polaków. We wnętrzu znajduje się ciekawa ambona w formie okrętu pływającego po wzburzonych falach.

07 CMENTARZ ŚW. WINCENTEGO A PAULO SMUTNA 7

Katolicka część kompleksu cmentarzy na Dołach założona została na początku XX wieku. Znajdują się tu m.in. mogiły żołnierzy Wojska Polskiego z września 1939 r. oraz zasłużonych łodzian.

08 KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JÓZEFA OBLUBIĘNCA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY OGRODOWA 22

Najstarsza łódzka świątynia – wzniesiona została z modrzewiowego drewna w drugiej połowie XVIII w. na terenie Starego Miasta. W roku 1888, wobec planów wzniesienia większej świątyni, kościół został przeniesiony z placu Kościelnego na ul. Ogrodową, w miejsce cmentarza.

09 KOŚCIÓŁ PW. DOBREGO PASTERZA PASTERSKA 12/14

Świątynia wzniesiona została w latach 1906-1907 w stylu zakopiańskim według projektu Kazimierza Pomiana Sokolowskiego. W czasie II wojny światowej znalazł się na terenie getta i pozostał zamknięty. Pod koniec XX wieku świątynię rozbudowano.

10 KOŚCIÓŁ PW. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO RZGOWSKA 88

Budynek wzniesiono w latach 1935-1940 według projektu Wiesława Lisowskiego. W czasie II wojny światowej był jednym z trzech kościołów dostępnych dla Polaków. Po wojnie świątynię przebudowano i adresualowano.

11 MIESZKANIE ŚW. FAUSTYNY ABRAMOWSKIEGO 29

W jednym z mieszkań tej skromnej kamienicy w latach dwudziestych XX wieku mieszkała i pracowała Maria Faustyna Kowalska – święta kościoła katolickiego, głosicielka kultu Miłosierdzia Bożego.

12 KOŚCIÓŁ PW. ŚWIĘTYCH APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA NAWROT 104

Kościół wybudowany został w latach 1905-1908 w stylu neogotyckim przez prekursora mariawityzmu w Łodzi, gdzie powstała parafia pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. W roku 1928 świątynię przekazano katolikom. W latach 1980-1986 kościół został rozbudowany wg projektu Ludwika Mackiewicz i Leszka Łukosia.

13 KOŚCIÓŁ PW. NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY SKŁODOWSKIEJ-CURIE 22

Świątynia wzniesiona została w latach 1907-1909 według projektu Alwilla Jankaua jako jedna z trzech świątyni mariawitów (pw. Przenajświętszego Sakramentu). W roku 1930 została przekazana w ręce jezuitów. Od 1993 roku jest to kościół Duszpasterstwa Środowisk Twórczych.

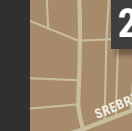
14 PARAFIA MARIAWICKA PW. ŚW. FRANCISZKA Z ASYŻU FRANCISZKAŃSKA 27

Charakterystyczny błękitny kościół wzniesiony w 1906 r. dla łódzkiej parafii mariawickiej. W czasie II wojny światowej świątynia znalazła się na terenie getta i planowano ją wyburzyć. Po wojnie parafia wznowiła działalność.

15 SOBÓR ŚW. ALEKSANDRA NEWSKIEGO KILIŃSKIEGO 56

Cerkiew wzniesiona została w latach 1880-1884 według projektu Hilarego Majewskiego w stylu rosyjsko-bizantyjskim z bogatymi zdobieniami elewacji. W Komitecie budowy świątyni zasiadali łódzcy fabrykanci różnych wyznań, m.in. K. Scheibler, I. Poznański, czy J. Heintzel. Na wyposażeniu znajduje się m.in. trzyczędowy dębowy ikonostas.

16 CERKIEW ŚW. OŁGI PIRAMOWICZA 12

Cerkiew wzniesiona została w 1895 r. według projektu Franciszka Chelmińskiego w stylu rosyjsko-bizantyjskim. Budowę sfinansowali wierni, stąd obiekt otrzymał skromną formę i dekorację. Na wyposażeniu znajduje się trzyczędowy ikonostas. Początkowo pełniła funkcję świątyni przy prawosławnym domu sierot, a od połowy XX w. stanowi cerkiew pomocniczą parafii św. Aleksandra Newskiego.

17 CERKIEW PW. ZAŚNIECIA PRZENAJŚWIĘTSZEJ BOGURODZICY TELEFONICZNA 4

Cerkiew cmentarna wzniesiona została w 1904 r. według projektu Franciszka Chelmińskiego w stylu rosyjsko-bizantyjskim.

18 CMENTARZ PRAWOSŁAWNY ŚW. ALEKSANDRA NEWSKIEGO TELEFONICZNA 4/DOŁY

Nekropolia prawosławna wydzielona została z kompleksu cmentarzy utworzonych w 1896 r. Na jej terenie znajduje się cerkiew cmentarna pw. Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy, groby żołnierzy I wojny światowej. Spoczywa tu m.in. rzeźbiarka Katarzyna Kobra.

19 CMENTARZ PRAWOSŁAWNY OGRODOWA 43

Najstarsza prawosławna nekropolia w Łodzi z 1855 r. usytuowana jest pomiędzy cmentarzami katolickim i ewangelickim. Znajduje się tu wiele interesujących przykładów sztuki nagrobnej, m.in. mauzoleum Gojzewskich.

20 KOŚCIÓŁ GARNIZONOWY PW. ŚW. JERZEGO ŚW. JERZEGO 9

To dawna cerkiew garnizonowa św. Aleksego Metropolity wzniesiona w latach 1895-1896 według projektu Franciszka Chelmińskiego. Świątynia ufundowana została przez łódzkich fabrykantów dla stacjonujących w pobliskich koszarach żołnierzy rosyjskich.

21 CERKIEW PW. ZAŚNIECIA PRZENAJŚWIĘTSZEJ BOGURODZICY TELEFONICZNA 4

Cerkiew cmentarna wzniesiona została w 1904 r. według projektu Franciszka Chelmińskiego w stylu rosyjsko-bizantyjskim.

PRAWOSŁAWIE

15 SOBÓR ŚW. ALEKSANDRA NEWSKIEGO KILIŃSKIEGO 56

Cerkiew wzniesiona została w latach 1880-1884 według projektu Hilarego Majewskiego w stylu rosyjsko-bizantyjskim z bogatymi zdobieniami elewacji. W Komitecie budowy świątyni zasiadali łódzcy fabrykanci różnych wyznań, m.in. K. Scheibler, I. Poznański, czy J. Heintzel. Na wyposażeniu znajduje się m.in. trzyczędowy dębowy ikonostas.

16 CERKIEW ŚW. OŁGI PIRAMOWICZA 12

Cerkiew wzniesiona została w 1895 r. według projektu Franciszka Chelmińskiego w stylu rosyjsko-bizantyjskim. Budowę sfinansowali wierni, stąd obiekt otrzymał skromną formę i dekorację. Na wyposażeniu znajduje się trzyczędowy ikonostas. Początkowo pełniła funkcję świątyni przy prawosławnym domu sierot, a od połowy XX w. stanowi cerkiew pomocniczą parafii św. Aleksandra Newskiego.

17 CERKIEW PW. ZAŚNIECIA PRZENAJŚWIĘTSZEJ BOGURODZICY TELEFONICZNA 4

Cerkiew cmentarna wzniesiona została w 1904 r. według projektu Franciszka Chelmińskiego w stylu rosyjsko-bizantyjskim.

18 CMENTARZ PRAWOSŁAWNY ŚW. ALEKSANDRA NEWSKIEGO TELEFONICZNA 4/DOŁY

Nekropolia prawosławna wydzielona została z kompleksu cmentarzy utworzonych w 1896 r. Na jej terenie znajduje się cerkiew cmentarna pw. Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy, groby żołnierzy I wojny światowej. Spoczywa tu m.in. rzeźbiarka Katarzyna Kobra.

19 CMENTARZ PRAWOSŁAWNY OGRODOWA 43

Najstarsza prawosławna nekropolia w Łodzi z 1855 r. usytuowana jest pomiędzy cmentarzami katolickim i ewangelickim. Znajduje się tu wiele interesujących przykładów sztuki nagrobnej, m.in. mauzoleum Gojzewskich.

20 KOŚCIÓŁ GARNIZONOWY PW. ŚW. JERZEGO ŚW. JERZEGO 9

To dawna cerkiew garnizonowa św. Aleksego Metropolity wzniesiona w latach 1895-1896 według projektu Franciszka Chelmińskiego. Świątynia ufundowana została przez łódzkich fabrykantów dla stacjonujących w pobliskich koszarach żołnierzy rosyjskich.

21 CERKIEW PW. ZAŚNIECIA PRZENAJŚWIĘTSZEJ BOGURODZICY TELEFONICZNA 4

Cerkiew cmentarna wzniesiona została w 1904 r. według projektu Franciszka Chelmińskiego w stylu rosyjsko-bizantyjskim.

ŚCIEŻKA 4 WYZNAŃ

Ścieżka Kulturowa 4 „Wyznań” powstała z potrzeby wskazania i upamiętnienia obiektów sakralnych, związanych z czterema społecznościami budującymi przemysłową Łódź: katolikami, prawosławnymi, protestantami i żydami. Obiekty oznaczone na ścieżce to budowle, które przed rokiem 1939 znajdowały się w ówczesnych granicach Łodzi. Wśród nich znajdują się zarówno kościoły i domy modlitwy, jak i nekropolie, tzn. budynki związane z tradycjami czterech religii i czterech różnych kultur. Wiele z nich nie zachowało się do dzisiaj, niektóre zmieniły swój wygląd zewnętrzny albo przeznaczenie. Wszystkie jednak stanowią niezaprzeczalnie cenne wielokulturowe dziedzictwo Łodzi.

Ścieżka 4 „Wyznań” opracowana została we współpracy z Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi, które dba, by wielokulturowe świadectwo Łodzi nie zostało zapomniane.

wydawca
Urząd Miasta Łodzi
ul. Piotrkowska 104, 90-926 Łódź
tel. (+48) 42 638 65 55
email: promocja@uml.lodz.pl
www.lodz.pl
zdjęcie z okładki: Paweł Augustyniak

Łódzka Informacja Turystyczna
ul. Piotrkowska 28
tel. (+48) 42 208 81 81
(+48) 722 005 314
godziny otwarcia:
październik – kwiecień:
pn. - pt. 9 - 18, sb. 10 - 18, nd. 10 - 15
maj – wrzesień:
pn. - pt. 9 - 19, sb. 10 - 18, nd. 10 - 16
www.lodz.travel
www.facebook.com/itlodz

PROTESTANTYZM

21 KOŚCIÓŁ EWANGELICKO-AUGSBURSKI ŚW. MATEUSZA

PIOTRKOWSKA 279/283

Wzniesiona z inicjatywy pastora Wilhelma Angersteina w latach 1909-1928 świątynia powstała według projektu Johanesa Wende z poprawkami Franza Schwechlena i nawiązuje do architektury romańskiej z Nadrenii. Ponad bryłą budynku dominuje przysadzista wieża nakryta iglicowym hełmem i masywna żelbetowa kapuła skrywająca niezwykle cenne organy.

22 DAWNY KOŚCIÓŁ EWANGELICKO- AUGSBURSKI ŚW. JANA

SIENKIEWICZA 60

Świątynia wzniesiona została w latach 1880-1884 w stylu neoromańskim według projektu Louisa Schreibera, jako luterkańska parafia św. Jana Ewangelisty. Była to druga świątynia łódzkich wyznawców. W połowie XX wieku kościół został zajęty przez jezuitów, a w latach 70. i 80. stał się ważnym ośrodkiem działalności środowisk opozycji demokratycznej. Obecnie jest to kościół katolicki pw. Najświętszego Imienia Jezus.

23

ZBÓR EWANGELICKO-REFORMOWANY RADWAŃSKA 37

Parafia ewangelicko-reformowana powstała w łodzi w 1888 roku, należeli do niej mieszkańcy łodzi pochodzenia polskiego, francuskiego, czeskiego oraz niemieckiego. Nowa świątynia została wzniesiona w latach 1928-1932, według projektu Krzysztofa Janiszewskiego. Surową architekturę zdobi klasyczny portyk z sześcioma kolumnami.

24

KAPLICA EWANGELICKO- AUGSBURSKA

ORGANIZACJI „WIN” 2A

Budynek kaplicy wzniesiono w latach 30. XX w. dla potrzeb balucich ewangelików jako filię dawnego kościoła ewangelicko-augsburskiego św. Trójcy. W czasie wojny kaplica znalazła się na terenie getta. Zorganizowano w niej wówczas warsztaty pracy. Po wojnie budynek przekazano na potrzeby parafii kościoła ewangelicko-metodystycznego. Obecnie to kaplica pw. Opatrzności Bożej.

25

KAPLICA KAROLA SCHEIBLERA OGRODOWA 43

Mauzoleum jednego z twórców potęgi przemysłowej łodzi końca XIX wieku Karola Scheiblera i jego rodziny, wzniesione zostało w latach 1885-1888 według projektu Edwarda Lilpola i Józefa Dziekońskiego. Kaplica w stylu nawiązującym do francuskiego gotyku jest imponującym przykładem architektury cmentarnej, świadczącym o zamożności fundatorów.

26

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI POLITECHNIKI/FELSZTYŃSKIEGO

Nekropolia założona została w 1898 r. przez parafię ewangelicką św. Jana. W roku 1983 cmentarz zlikwidowano, a szczątki i najcenniejsze nagrobki przeniesiono. Obecnie mieści się tu park miejski im. Tadeusza Rejtana, a o historii miejsca świadczą m.in. zabytkowa brama, neogotycki dom ogrodnika i lapidarium.

27

KOŚCIÓŁ BRACI MORAWSKICH MATKI BOŻEJ NIEUSTAJĄCEJ POMOCY ŻEROMSKIEGO 56

Zbór wzniesiony został w latach 1911-1913 dla braci morawskich w charakterystycznym dla świątyni tego wyznania kształcie dużej soli przykrytej mansardowym dachem, zwieńczonej niewielką sygnaturką. Od roku 1945 znajdował się we władaniu parafii ewangelicko-augsburskiej. Dziś obiekt jest własnością prywatną i pozostaje nieużytkowany.

28

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI OGRODOWA 43

Nekropolia powstała w 1855 roku i razem z cmentarzem prawosławnym oraz katolickim tworzy kompleks trójwyznaniowego Starego Cmentarza w łodzi. Znajduje się na nim szereg grobowców rodów fabrykanckich, m.in. Geyerów, Scheiblerów, Grohmanów, Kunitzerów, które są przykładem wybitnego kunsztu architektury funeralnej.

29

KOŚCIÓŁ BAPTYSTÓW LIMANOWSKIEGO 60

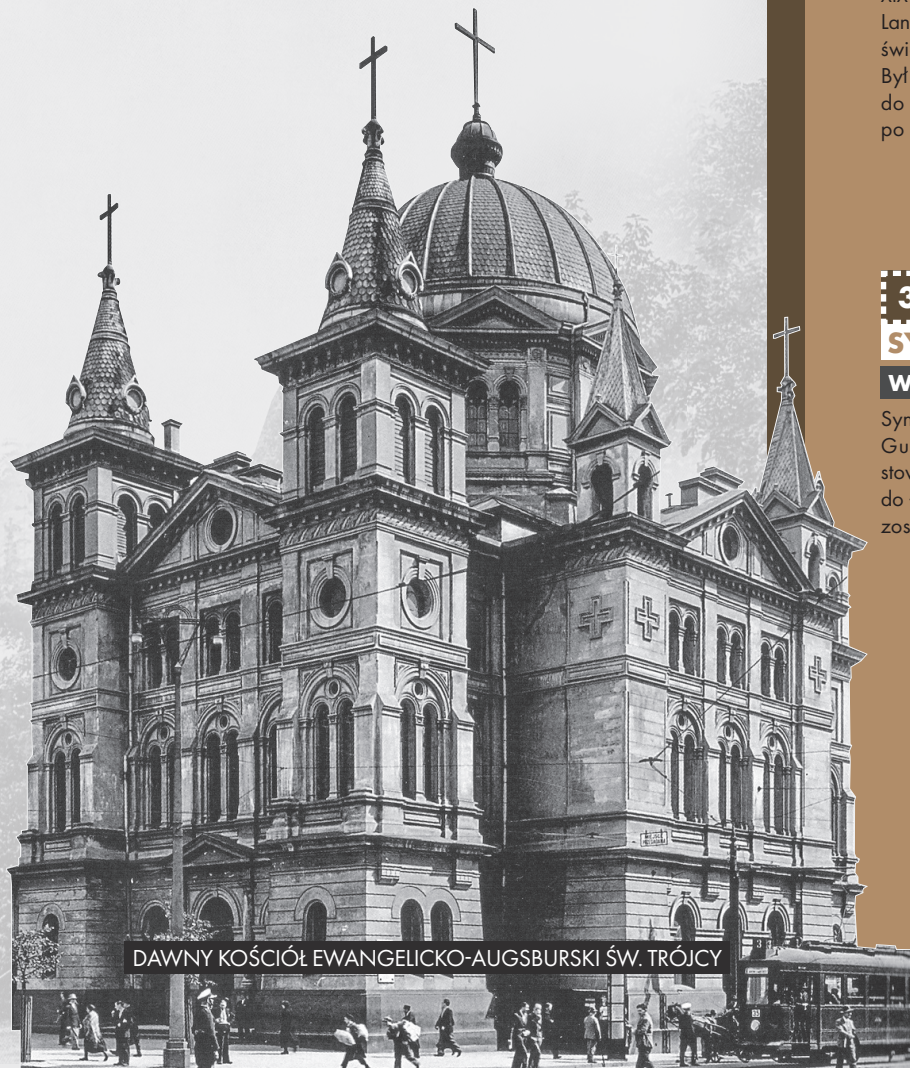
Obiekt został wzniesiony w roku 1925 na potrzeby trzeciego zboru baptystycznego w łodzi. W związku z opuszczeniem miasta przez większość baptystów niemieckich, świątynia od 1949 roku stanowi parafię Kościoła Polskokatolickiego pw. Świętej Rodziny.

30

DAWNY KOŚCIÓŁ EWANGELICKO-AUGSBURSKI ŚW. TRÓJCY PL. WOLNOŚCI / PIOTRKOWSKA 2

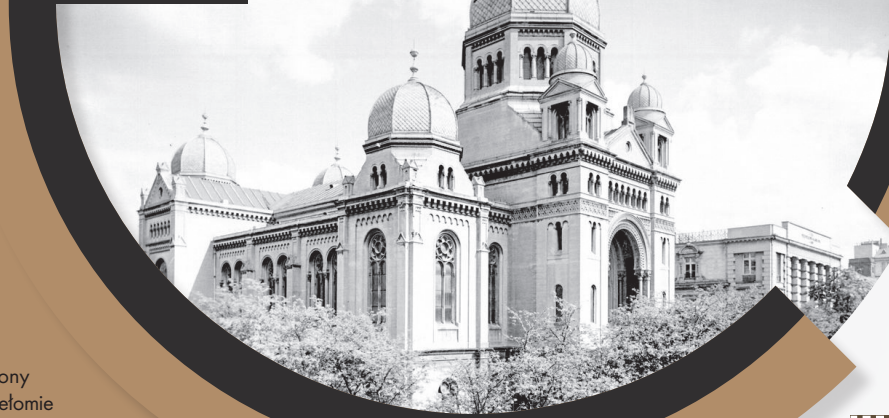
Jedna z najstarszych łódzkich świątyni wzniesiona została na Nowym Rynku w latach 1826-1828, według projektu Bonifacego Witkowskiego. W latach 1889-1892 została przebudowana w duchu neorenesansowym przez Ottona Gehliga. Na wyposażeniu świątyni znajdują się jedne z największych organów w łodzi. W roku 1945 została przekazana katolikom – dzisiejsza parafia rzymskokatolicka pw. Zesłania Ducha Świętego pełni również funkcję kościoła garnizonowego.

DAWNY KOŚCIÓŁ EWANGELICKO-AUGSBURSKI ŚW. TRÓJCY

JUDAIZM

WIELKA SYNAGOGA

31

SYNAGOGA RODZINY REICHERÓW

REWOLUCJI 1905 R. 28

Prywatny dom modlitwy wzniesiony dla rodziny Wolfa Reichera na przełomie XIX i XX w. według projektu Gustawa Landau-Gutentegera przetrwał II wojnę światową dzięki utworzeniu w nim składu soli. Był regularnie wykorzystywany jako miejsce kultu do 1968 r. Obecnie wstęp do obiektu jest możliwy po uzgodnieniu z Gminą Wyznaniową Żydowską.

32

SYNAGOGA EZRAS IZRAEL WÓLCZAŃSKA 6

Synagoga wzniesiona w latach 1899-1904 według projektu Gustawa Landau-Gutentegera, zarządzana była przez stowarzyszenie „Ezras Izrael” skupiające kupców, którzy przybyli do łodzi z głębi imperium rosyjskiego (tzw. litwaków). Jesienią 1939 r. została zniszczona przez nazistów.

33

SYNAGOGA WILKER SZIL ZACHODNIA 70

Druga synagoga należąca do Gminy Żydowskiej zwana też „synagogą Nowego Miasta”, wzniesiona została w latach 80. XIX w. w stylu neoklasycystycznym. Przy synagodze, w budynku szkoły Bet Ha-Midrashu mieścił się najważniejszy w łodzi ośrodek studiów nad Torą i zbiór religijnych ksiąg żydowskich. Na początku niemieckiej okupacji kręcono tu film propagandowy. Następnie budynek rozebrano.

34

WIELKA SYNAGOGA KOŚCIUSZKI/ZIELONA

Synagoga reformowana, zwana „wielką” bądź „niemiecką”, wzniesiona została latach 1881-1887 w stylu neoromańskim według projektu Adolfa Wolffa. Ufundowana m.in. ze składek łódzkich fabrykantów, otoczona była egzotycznym ogrodem. Jesienią 1939 r. została zniszczona przez nazistów – dziś upamiętnia ją kamienny obelisk ustawiony przy placu.

35

KUCZKA PIOTRKOWSKA 88

Kuczka (hebr. sukka – szalas) służyła jako miejsce, gdzie spędzano święto Sukkot. Drewniane ganki dobudowywane na balkonach bądź szalasy stawiane na podwórzach przypominały o wędrówce Żydów z Egiptu. Kuczka przy kamienicy rodziny Chaskielów powstała w latach 80. XIX w.

36

STARY CMENTARZ ŻYDOWSKI RYBNA 11

Między dawnymi ulicami Stodolnianą i Wesołą znajdował się od 1811 r. cmentarz żydowski. Do lat 20. XX wieku pochowano na nim ponad 13 tys. osób. W czasie II wojny światowej nekropolia została zdevastowana. W roku 1949 została zlikwidowana (bez ekshumacji szczątków), a w jej miejscu wzniesiono osiedle. Dziś cmentarz upamiętniony jest obeliskiem.

37

NOWY CMENTARZ ŻYDOWSKI BRACKA 40

Nekropolia założona została w 1892 r. Jest to jeden z największych cmentarzy żydowskich w Europie (pow. ok. 42ha). Znajduje się tu dom przedpogrzebowy zaprojektowany przez Adolfa Zeligsona (1898), pomnik ofiar getta (1956) oraz wiele niezwykłych zabytków architektury cmentarnej, m.in. mauzoleum Poznańskich, mauzoleum Silbersteinów, modernistyczny grobowiec Izraela Lichtensteina. W południowej części znajduje się tzw. pole gettowe – cmentarz wojenny 43 tys. ofiar getta łódzkiego.

38

DOM GOŚCINNY, SYNAGOGA POMORSKA 18

Siedziba Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w łodzi oraz biura łódzkiego rabina. Na posesji w oficynie poza biurami znajduje się synagoga, a w pałacu Karola Gebhardta z połowy XIX w. dom gościnny. Z pałacem sąsiaduje wzniesiona w 2008 r. mykwa (rytuałna łaźnia).

39

ŻYDOWSKIE TOWARZYSTWO POMOCY BIEDNYM CHORYM REWOLUCJI 1905 R. 19

Od początku XX w. na posesji znajdowała się klinika położnicza, ambulatorium i apteka Żydowskiego Towarzystwa Pomocy Biednym Chorym Linas Hacholim. Placówkę zamknięto po zajęciu miasta przez Niemców jesienią 1939 r., jednak do dziś na elewacji znajduje się jej afisz – prawdopodobnie jedyny zachowany w łodzi napis w języku hebrajskim.

40

SYNAGOGA ALTE SZIL WOLBORSKA 20

Synagoga gminy żydowskiej z lat 1863-1871, przebudowana została pod koniec XIX w. wg projektu Adolfa Zeligsona w stylu neomauretańskim. Był to jeden z najciekawszych budynków sakralnych w łodzi, największa budowla na Starym Mieście - zniszczony przez nazistów jesienią 1939 r. i rozebrany wiosną 1940 r. Nieopodal miejsca, gdzie stała synagoga, dziś ulokowany jest Pomnik Dekalogu z postacią Mojżesza trzymającego tablice z Dziesięciorgiem Przykazań.

SYNAGOGA ALTE SZIL

PL

ŚCIEŻKA 4 WYZNAŃ